ARGUMENTATION AND PERSUASIVE THEORIES IN THE RELIGIOUS DISCOURSE

Paula Iustina Lohan
PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: In the religious discourse, persuasion is a type of influence and takes the form of argument. The article under focus concentrates mainly on the persuasive features of religious arguments, arguments raised by different predicators which present issues related to Orthodoxy. In order to persuade, the speakers use argumentative strategies which play an important role in changing believers attitude. To make the message more credible, the religious discourse reveals certain rhetoric elements which are forceful: rhetorical interrogation, metaphor, polemic negations and bible citation. Somebody engaged in such discourse usually uses language not in order to ask a question, or to deny a fact, or respond to a statement, but to explain the issue by asking question although the answer is already known or to reinforce the idea from the non-literal interpretation.

Keywords:Rhetoric, Persuasion, Argumentative strategies, Religious Discourse.

Constantin Sălăvăstru[1] subliniază diferența clară dintre argumentare și demonstrație pură. Forța persuasivă a argumentării este asigurată de particularitățile acesteia: argumentarea se construiește în funcție de caracterul interlocutorului și este special construită pentru acesta; argumentarea pornește întotdeauna de la premise probabile, admise de marea majoritate a interlocutorilor; cadrul de manifestare al argumentării este limbajul natural, în timp ce demonstrația recurge de multe ori la limbaje artificiale.

Argumentarea este de fapt „o s*trategie* vizând să inducă o anumită opinie asupra unei situaţii, persoane etc. *„Discursul argumentativ* reprezintă un *discurs finalist*, structurat în propoziţii sau teze ce constituie un raţionament şi traduc direct sau indirect poziţia locutorului pentru a obţine modificarea universului epistemic al interlocutorului; de aceea se vorbeşte de o strategie argumentativă, eficienţa unei argumentări, forţa argumentelor."[2]

„*Discursul argumentativ* este un discurs dialogic fără să fie neapărat un discurs dialogat. Orice formă de comunicare, text sau discurs, este guvernată de principiul dialogic, întrucât presupune existenţa unui destinatar care poate face uz sau poate fi privat de dreptul la replică; prin urmare, enunţul trebuie privit ca un produs al relaţiei reciproce între *locutor* şi *interlocutor*."
[3]

[1]Vezi Constantin Sălăvăstru, *Raționalitate și discurs,* Editura Didactică și pedagogică, București 1996, p. 292.
[2]Daniela Rovenţa-Frumuşani, *Argumentarea. Modele şi strategii*, Editura Bic All, 2000, p. 112.
[3]Guia, Sorin, *Întrebarea ca strategie argumentativă,* în Luminiţa Hoarţă Cărăuşu (coord.), *Comunicare: ipoteze şi ipostaze*, Editura Universităţii Al. I. Cuza, Iaşi, 2008, p.126.

BDD-V4565 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

„Argumentația se construiește prin simboluri în principal lingvistice, fără a exclude însă figurile și imaginația. Discursul argumentativ va fi emergența unei noi alianțe: argumentativitate (art du bien dire) + figurativitate (art du beau parler).”[4]

Chaïm Perelman și Lucie Olbrechts-Tyteca sunt de părere că este mai important felul în care expui informația, forța persuasivă a acesteia, decât însăși informația. Aceștia consideră că obiectul teoriei argumentării este studiul tehnicilor discursive care permit provocarea sau creșterea adeziunii spiritelor la tezele care li se prezintă în vederea asentimentului lor. „Când este vorba de a argumenta, de a influența cu ajutorul discursului intensitatea adeziunii unui auditoriu la anumite teze, nu mai pot fi neglijate complet, considerându-le irelevante, condițiile psihice și sociale în absența cărora argumentarea ar fi fără obiect sau fără efect. Căci orice argumentare vizează adeziunea spiritelor, si prin însuși acest fapt, presupune existența unui contact intelectual.(...) Minimul indispensabil argumentării pare a fi existența unui limbaj comun, a unei tehnici care să permită comunicarea.”[5]

În final, strategiile argumentative se constituie ca un ansamblu de interacțiuni comunicative coordonate, astfel încât își construiesc propriul context. *Strategia* ia forma unui „ansamblu de reguli ce guvernează comportamentul jucătorului în orice situaţie de joc posibilă”, fiecare strategie având „un scop, reguli de evaluare a situaţiilor realizate şi de determinare a mutărilor următoare, precum şi o succesiune de alegeri ce traduc un plan.” În cadrul discursului *argumentativ*, scopul strategiei este reprezentat de persuasiune/convingere, regulile vizează statutul epistemologic al tezelor, iar planul dă seama de alternanţa argumentelor, de eficienţa lor, de sintagmatica discursivă.[6]

În funcție de nivelul la care se articulează, strategiile argumentative[7] se împart în:

a) *strategii discursiv-argumentative globale* (*explicaţia, descrierea* sau *naraţiunea*, ce „devin sinonime cu însuşi tipul de discurs performat”);

b) *strategii discursiv-argumentative punctuale* (*întrebarea retorică* şi *negaţia polemică*, care „se manifestă sub o formă mult mai redusă încomparaţie cu strategiile globale”, respectivele tehnici putând fi considerate„declanşatori argumentativi ce vor dinamiza derularea întregului parcurs interactiv”).

Strategiile discursive apelează la diverse argumente în vederea persuadării[8]. După Sălăvăstru,[9] ar exista patru tipuri de argumente utilizate în discurs:

1. *Argumente bazate pe fapte* – relatarea faptelor trebuie să fie logică, relaționată cu tipul de auditoriu și să dea impresia de autenticitate;

2. *Argumente bazate pe exemple* – puterea exemplului poate convinge, chiar și persuada;

3. *Argumente bazate pe autoritate* – apelul la argumentul autorității este utilizat frecvent în textul religios, în ipostaza autorității aflându-se Divinitatea; dimensiunea persuasivă a ethosului este pusă în evidență în discursurile retorice ce recurg la argumentul autorității;

[4]Daniela Rovenţa-Frumuşani, *op. cit.*, p. 35.
[5]Chaïm Perelman, Lucie Olbrechts-Tyteca, *Tratat de argumentare. Noua retorică*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2012, p. 26.
[6] Luminița Hoarță Cărăușu, *Teorii şi practici ale comunicării,* Editura Cermi, Iaşi, 2008, pp. 376-377.
[7]Florin-Teodor Olariu, *Dimensiunea ludică a limbajului*, Rezumatul tezei de doctorat, 2006, p. 21.
[8]„Pentru cel care este preocupat de rezultat, a persuada înseamnă mai mult decât a convinge, convingerea nefiind decât primul stadiu care conduce la acțiune. Pentru Rousseau nu însemna nimic să convingi un copil, dacă nu știi să îl persuadezi. Dimpotrivă, pentru cel care este preocupat de caracterul rațional al adeziunii, a convinge înseamnă mai mult decât a persuada.” (Vezi Chaïm Perelman, Lucie Olbrechts-Tyteca, *Tratat de argumentare. Noua retorică*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2012, p. 40-45)
[9] Constantin Sălăvăstru, *Discursul puterii,* Editura Institutul European, Iaşi, 1999, p. 225-257.

BDD-V4565 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

4. *Argumentele bazate pe analogie*[10]sunt argumente de relaţie, mediate; asemănarea se stabileşte între două fapte, două exemple sau două autorităţi.

„Dacă alte tipuri de discurs se folosesc de strategii şi tehnici argumentative care au ca scop adeziunea sau convertirea cu ajutorul raţionamentului, majoritatea ideilor prezentate într-un *discurs religios* trebuie să facă apel la adeziunea prin credinţă, la acceptarea şi însuşirea lor într-un cadru al libertăţii şi al supunerii necondiţionate. *Predica* trebuie rostită cu mare atenţie pentru că oratorul bisericesc este responsabil de viaţa şi de educaţia spirituală a auditoriului său."[11]

Scopul discursului religios, în mare măsură, este de a consolida opinia auditoriului cu privire la diverse probleme ce țin de credință. În cadrul discursului religios vechi se urmărea și schimbarea convingerilor, shematizarea discursivă având caracter polemic. Discursul de expresie religioasă are propria individualitae în rândul asețiunilor cu finalitate persuasivă. Aderarea la o anumită teză prin credință este o consecință a diverselor trăiri ale auditoriului.

Strategiile discursive regăsite la nivelul textului religios țin cont de anumită etică. Chiar dacă a argumenta înseamnă a convinge cu orice preț, discursul religios nu apelează la strategii care să convingă contravenind eticii. Discursul politic nu ține cont de principiul eticii întotdeauna, manipularea auditoriului fiind scopul final urmărit.

Argumentarea oratorului religios este construită în raport cu acel context situațional, în raport cu auditoriul funcție de care se organiează argumentele și impune un parcurs intepretativ auditoriului ilustrând ca admisibile concluziile. Auditoriul, în ipostaza credincioșilor, se constituie din mulțimea celor asupra cărora oratorul religios vrea să-și exercite influența prin argumentarea sa. Performanța discursivă este direct proporțională cu organizarea clară a argumentelor și adoptarea strategiilor discursive potrivite unui auditoriu compozit.

A. Interogaţia (retorică) ca strategie argumentativă

O modalitate des întrebuinţată în discurs este interogația retorică. Chiar dacă discursul ar lua o formă dialogată sau oratorică, discursul stabilește o relație între orator și auditoriu. Prezența întrebării în discursurile argumentative, mai mult decât în alte tipuri de discurs, este determinată de faptul că aici „soluționarea" problemelor, adică determinarea actului de legitimare în favoarea unui grup de putere sau altul, nu se poate face decât împreună cu altul, adică într-o relație dialogică autentică. De fapt întrebările retorice sunt afirmații deghizate, pentru că în timp ce se adresează o întrebare răspunsul e deja evident cel puțin pentru sine.

Andra Şerbanescu[12] porpune o taxonomie a întrebărilor:

a. *Întrebările slab orientate* au scopul de a capta atenția, de a stabili o relație dialogală, de a verifica opinia auditoriului;
b. *Întrebările puternic orientate* nusolicită un potențial răspuns necesar umplerii golului informațional, ci afirmă un adevăr pe care îl consideră valabil și admis. Aici se

[10]„Ceea ce face originalitatea *analogiei* și ceea ce o distinge de o identitate parțială, adică de noțiunea puțin banală de asemănare, este că, în loc să fie un raport de asemănare, ea este o asemănare de raport. Și nu avem aici un simplu joc de cuvinte, tipul cel mai pur de analogie se găsește într-o proporție matematică." (P. Grenet, *Les origines de l analogiephilosophique dans les dialogues de Platon*, p.10. cf. Mgr de Solages, Dialogue sur l analogie, p.15, apud Chaïm Perelman, Lucie Olbrechts-Tyteca, *Tratat de argumentare. Noua retorică*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2012, p. 454).

[11] Andreea Răşcanu, *Strategii argumentative şi persuasive în discursul lui Antim Ivireanul,*în Alexandru Gafton, Sorin Guia, Ioan Milică (ed.), *Text şi discurs religios*, vol. al II-lea, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2010, p. 296.

[12] Andra Şerbănescu, *Întrebarea. Teorie şi practică*, Editura Polirom, Iași, 2002, pp. 120-131.

BDD-V4565 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

încadrează interogația retorică, capabilă să modifice dispozițiile interioare ale receptorului. Deci menirea interogației retorice este de a pune pe locutor în postura de a recunoaște anumite realități.

Chiar dacă ia forma unei clasice întrebări, interogația retorică nu solicită interlocutorului răspuns. De aceea,Constantin Grecu[13]consideră *întrebarea retorică* ca fiind o „*întrebare aparentă*", piesă în argumentare. Răspunsul poate fi constituit din intervenția aceluiași orator/locutor sau poate rămâne sub forma unei întrebări deschise al cărei răspuns este intuit.

„Integrată contextului discursiv, interogația retorică lucrează performativ asupra auditoriului (...) Funcția întrebărilor retorice este de a verifica atitudinea receptorului față de presupozițiile unui anumit conținut propozițional pe care emițătorul vrea să-l impună. În același timp acest tip de întrebări cere practic o recunoaștere de către receptor a punctului de vedere formulat de emițător. Nu rareori, întrebările retorice sunt acelea care constituie cadrul dezvoltării argumentative, fie în vederea susținerii, fie în vederea respingerii. Ceea ce impune emițătorul receptorului său este, de fapt, conținutul propozițional. Se observă în general că interogația retorică dă tonul și creează atmosfera dezvoltării argumentative a intervenției discursive de ordin retoric."[14]

Interogația retorică nu poartă cu sine instrumentele prin care adevărul poate fi distins de fals așa cum se întâmplă cu aserțiunile. „Întrebarea poate fi pusă sau nu, dar atunci când e aruncată în luptă generează pasiuni și dispute pe marginea rezolvării argumentative a alternativei. Ceea ce face din ea o forță a actului discursiv. Întrucât nu este nici adevărată, nici falsă, întrebarea nu implică o opțiune fermă, o tranșare a problemei într-un sens sau altul. Ea devine astfel convenabilă discursivității retorice, care îmbină mijloacele de atac cu cele de apărare."[15]

Se consideră că lansând o întrebare individul se comportă ca un om nesigur. "Dacă dialogismul implicit este forța generatoare a discursului, în sensul că discursul emițătorului este dependent de receptor, întrebarea este singurul act de vorbire care proiectează principiul dialogismului la nivelul structurii de suprafață a discursului. În cadrul acestui act de vorbire, receptorul are o poziție subordonată emițătorului, dar și un rol reglator în cadrul schimbului verbal: răspunsul așteptat umple golul informațional al emițătorului."[16]

Considerând interogația drept o strategie argumentativă, cercetătorii[17] susțin că un enunț în poziție interogativă trebuie corelat cu trei aspecte:

- Aserțiunea prealabilă a întrebării;
- Expresia unei incertitudini în ceea ce privește interogația;
- Obligația din partea interlocutorului de a opta pentru un răspuns.

Întrebările retorice evidențiază o diversificată paletă de atitudini, neafirmând un proces, ci punându-l în discuție: dorința de informare, deliverare, confirmare, refuz, ipoteză.

Întrebările retorice[18] se pot clasifica în funcție de mai multe criterii:

a. După gradul de convenționalizare:

[13]Constantin Grecu, *Logica interogativă şi aplicaţiile ei,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982, p. 210.
[14] Loara Ștefănescu, *Retorica argumentării în discursul politic contemporan*, Editura Universității din București, 2008, p.51.
[15]*Ibidem*, p. 49.
[16]*Ibidem.*
[17]*Camelia Mihaela Cmeciu, Strategii persuasive în discursul politic, Universitas XXI, Iași, 2005, p. 195.*
[18] Andra Şerbănescu, *op. cit.*, pp. 124-127.

BDD-V4565 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

- retorice convenționalizate (formule fixe, de pildă, *Cine zice Doamne, ia-mi, nu Doamne, dă-mi?);*
- retorice neconvenționalizate;

b. După formă:
-retorice negative;
-retorice pozitive;
c. După tipul sintactic:
- întrebări retorice parțiale (*Cine nu știe asta?);*
- întrebări retorice totale (*N-am fost eu de vină că nu am avut încredere în el*?)
d. După tipul de act de vorbire cu care intră în amalgam:
- aserțiuni (*Cine a avut dreptate*?)
- directive *(De ce nu ne-am întâlnit la mine acasă*?)
- comisive *(N-o să te ajut tocmai acum?)*
-expresive (*Crezi că mie nu-mi pare rău?);*
e. Întrebări retorice ce impun un răspuns direct, pe baza evidențelor din context, sau în urma unei judecăți a receptorului.

Întrebările retorice nu prezintă diferențe formale în raport cu alte interogații. Cele retorice negative totale (*Nu ți-aș fi spus dacă știam?)* prezintă în mod obligatoriu fenomenul polarității inversate. Fiecare întrebare retorică constituie pentru ea însăși un răspuns accentuând opinia oratorului. Acestea au valoare emotivă atașată enunțării lor și totodată forță persuasivă.

Exemple:

- *„Auzi om care se teme de Dumnezeu, când dăde necaz? Da!"* (Cleopa/2004:20);
- *Pentru ce nu pot fi faptele noastre spre îndreptare în fața lui Dumnezeu?"* (Varlaam/2010:46);
- În Cazanie la Adormirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu: „*Cine iaste aceasta ce să sue din pustiiu, adecă de pre pamînt, la ceriu? Cine iaste aceasta care se iveşte ca zorile, frumoasă ca luna şi aleasă, ca soarile? Cine iaste aceasta, ce să sue de pre pamînt în ceriu, albită, înflorită, întru care hulă nu iaste?"* (Ivireanul/1983:20);
- La duminica vameşului, cuvînt de învăţătura: *„Şi puteţi cunoaşte aceasta, că iaste aşa, cum zic eu, că ce neam înjură ca noi, de morţi, de lege, de cruce, de cuminecătură, de morţi, de comîndare, de luminare, de suflet, de mormînt, de colivă, de prescuri, de ispovedanie, de botez, de cununie şi de toate tainele sfintei biserici şi ne ocarîm şi ne batjocorîm noi înşine legia? Cine din păgîni face aceasta, sau cine-ş măscăreşte legia ca noi? Oare nu injurăm ca acesteia toate pre Dumnezeu? Oare nu ocarîm cu acesteia poruncile lui?"*(Ivireanul/1983:25);
- *„Pot să fiu mai răbdător când copilul meu îmi face nu știu ce problemă? pot să fiu eu mai iertător când am o oarecare disfuncție cu: cineva din anturajul meu și așa mai departe?"* (Cărăușu / 2013: 14);
- *„Şi de aceea ne punem această întrebare de ce dumnezeu pedepseşte aceşti oameni care nu cunoşteau cele zece porunci ? de ce domnul trimite atâtea şi_atâtea pedepse asupra oamenilor care păcătuiesc? de ce? întrucât această lege a domnului este sădită ↑în inima în mintea fiecărui om."*(Cărăușu / 2013: 47);
- *„Însă, pentru ce se cade să Îi aducem laudă și să-I mulțumim?"*(Varlaam/2010:15);
- *„– Ce dorește de la noi legea lui Dumnezeu?"* (Varlaam/2010:16);
- *„Avraam, părintele nostru, oare nu din lucru s-a îndreptat, [atunci când] l-a înălțat pe Isaac, fiul său, spre junghiere? Deci vezi că credința ajuta lucrurilor lui și din lucrul credinței s-a desăvârșit" [Iac. 2, 21-22]."* (Varlaam/2010:12);
- *„Laudați pe Domnul paserile cerului. Nu cumva ele triesc în cer, fiindcă le spune paserile cerului?"* (Cleopa/2004:6);
- *„Care din tata și mama de azi, care părinți mai au grija ce gândesc copiii?"*(Cleopa/2004:3);

BDD-V4565 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

- *„Ai văzut că rolul lor este să te ispitească din Scriptură?”* (Cleopa/2004:60);
- *„Si când le-a dat voie, au intrat demonii în porci şi s-au dus în mare şi s-au înecat toţi. Dar de ce a dat voie Domnul diavolilor să se bage în porci?”*(Cleopa/2004:6);

B. Metafora argumentativă

Metafora cu rol argumentativ este un soi de „*strategie argumentativă*, care nu are numai o funcţie ornamentală, ci numai semnificantă şi cognitivă, ea nefiind o deplasare de cuvinte, un transfer lexical, ci o tranzacţie între contexte”[19]

Metafora cu rol argumentativ prezintă o caracteristică constantă: „semele menţinute în procesul de selecţie semică sunt seme evaluative, subiectiveme (…) spunând despre cineva „x este un măgar” îi vom asocia doar semele „prost” şi încăpăţânat”, singurele compatibile cu referinţa la o fiinţă umană (celelalte seme „cu patru picioare”, „cu urechi lungi” etc. legate de animal, nefiind interesante din această perspectivă). În măsura în care aceste seme traduc o judecată de valoare ele sunt mai uşor de reţinut decât sensul propriu înecat în masa trăsăturilor de substanţă”[20]

Metafora reprezintă un instrument de cunoaștere, nu un simplu ornament retoric. În cadrul discursului, vorbirea nu este doar o modalitate de exprimare a gândurilor, ci principalul mijloc de formare a lor. În acelaşi fel, metafora nu are doar o conotaţie expresivă, ci mai întâi una formativă. În metaforă coexistă aspectul cognitiv cu cel expresiv. În funcție de natura discursului, se actualizează trăsătura dominantă. Spre exemplu, în discursul ştiinţific, metafora este cu precădere cognitivă.

Daniela Rovenţa Frumuşani consideră că „procesul metaforic se realizează la nivel discursiv, izvorând din acea continuitate discursivă sau izotopie; relaţia dintre termenul propriu şi cel figurat nu se realizează ca relaţie de dominare, ci ca relaţie de telescopare reciprocă pe care doar cadrul discursului o poate releva şi rezolva.”[21]

Chaïm Perelman, Lucie Olbrechts-Tyteca afirmau că „valoarea lor în argumentare este mai degrabă excepţională din cauza marii forţe persuasive pe care o posedă aceste metafore adormite când, cu ajutorul unei tehnici sau a alteia, ele sunt repuse în funcţie. (...) Maniera cea mai uzuală de a trezi o metaforă este de a dezvolta din nou, pornind de la ea, o analogie.”[22] Aceştia descriau metafora din perspectiva argumentării ca fiind o analogie condensată, rezultată din fuziunea unui element al forei cu un element al temei.

Paul Ricoeur diferenţiază între două tipuri de metaforă: *in praesentia* (comparaţia) şi *in absentia* (metafora ca atare),

În viziunea lui Dumarsais[23] prin metaforă se transportă semnificaţia proprie unui cuvânt la o altă semnificaţie, care nu i se potriveşte decât în virtutea unei comparaţii existente în minte.

Constantin Sălăvăstru[24] consideră că limbajul metaforic şochează, îl scoate pe auditoriu din inerţie şi îl plasează într-o stare de interogaţie cognitivă. Totodată în opinia acestuia limbajul

[19] Luminiţa Hoarţă Cărăuşu, *op. cit.*, p. 379.
[20]Daniela Rovenţa-Frumuşani, *op. cit.*, p. 118.
[21]*Ibidem*, p. 125.
[22] Chaïm Perelman, Lucie Olbrechts-Tyteca, *op. cit.*, p. 493.
[23]Dumarsais, *Des Tropes ou Des différents sens dans lesquels on peut prendre un même mot dans une même langue,* Paris, 1824, pp. 167-168.
[24] Vezi Constantin Sălăvăstru, *Raţionalitate şi discurs,* Editura Didactică şi pedagogică, Bucureşti 1996, pp. 184-185.

BDD-V4565 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

metaforic înnobilează intervenţiile discursive, dă o oarecare demnitate auditoriului, şi îl acaparează, îl manevrează după propriile interese, ierarhizări, opţiuni.

Exemple:

- *„Preaînţeleptul **doftor** al sufletelor şi al trupurilor noastre, împăratul împăraţilor Hristos, împăratul nostru"*(Ivireanul/1983:7);
- *"Cine ne învaţă aceasta? Marele Apostol Pavel, **gura** lui Hristos."* (Cleopa/2004:4);
- *„Ce vei agonisi tu cu slujba şi eu cu **plugul** vom împărţi întocmai/la fel amândoi."* (Varlaam/2010:43);
- *„După atâtea binefaceri ale lui Dumnezeu, să închidă ochii ca paserile cele de noapte, care nu văd decât numai la întuneric şi să nu vadă pe Dumnezeu, Care este **lumina** cea neapropiată şi locuieşte în lumina cea neapropiată."*(Cleopa/2004:3);
- ***„Tunsura** mieilor mei a încălzit umerii săracilor."*(Cleopa/2004:10);
- *„Pot oare fii nunţii să fie trişti ↑câtă vreme mirele este cu ei ? + dar vor veni zile când **mirele** (tuşeşte) va fi luat de la ei + şi_atunci vor posti". + momentul în care sfinţii evanghelişti scriu aceste rânduri hristos mântuitoru' era deja înălţat la ceruri."*(Cărăuşu/2013: 16);
- *„Iar în al cincilea capitol [de la Efeseni], prin exemplu, se spune: „După cum bărbatul este **cap femeii**, aşa şi Hristos este cap Bisericii" [Efes. 5, 23]. Către ei şi către coloseni, acelaşi spune: „şi Acela este cap **trupului Bisericii**" [Efes. 5, 23; Col. 1, 18]. Aşadar cap al trupului Bisericii este Hristos iar mădularele [Bisericii] sunt Petru, Pavel, Nicolae, Gheorghe şi alţi credincioşi. Iar **mădularele** acestea, care se pleacă sub acest cap, care este Hristos, sunt adevărata Biserică sobornicească şi după cum se pleacă capului toate mădularele şi de la el se îndreptează şi lucrează, aşa şi mădularele Bisericii, credincioşii, fiind plecaţi sub capul lor, [Care este] Hristos, de la Dânsul se îndreptează şi lucrează lucrurile mântuirii*." (Varlaam/2010:30);
- *„Şi aşa trebuie să se apropie creştinul şi să se împreune cu Cinstitul Trup şi [Cinstitul] Sânge ale Domnului nostru Iisus Hristos. Căci Cinstitul Trup şi [Cinstitul] Sânge mângâie mânia lui Dumnezeu împotriva omului şi îl împacă cu Dumnezeu şi îi iartă păcatele."*(Varlaam/2010:27);
- *„Să nu vadă pe Dumnezeu, Care este lumina cea neapropiată şi locuieşte în lumina cea neapropiată."*(Cleopa/2004:3);

C. Negaţia polemică – formă de argumentare

O strategie argumentativă des întâlnită la nivel discursiv este *negaţia polemică,* „bazată pe contestarea unui enunţ anterior. În spectrul discursivităţii, Constantin Sălăvăstru distinge între *negaţia internă* şi *negaţia externă*, *negaţia locutorie* şi *negaţia propoziţională, negaţia polemică* şi *descriptivă*. Din perspectiva lui Moeschler, „în cazul negaţiilor externe, ilocutorii şi polemice, forţa negaţiei condiţionează realizarea unui act de limbaj diferit de actul de limbaj al conţinutului propoziţional negativ." [25]

Jacques Moeschler[26] distinge între *negaţia semantică* (identificată cu operatorul clasic, de pildă, *nu am* datorii faţă de *nimeni*) şi *negaţia pragmatică*, cu rol de marcator al forţei ilocuţionare a enunţului. Actul negaţiei ilocuţionare ţinteşte un anumit rezultat, reprezentând astfel un mecanism eficient al discursivităţii performative.

„Actul ilocutoriu de negaţie preupune două condiţii: intenţionalitatea intervenţiei discursive şi convenţionalitatea intervenţiei. Intenţionalitatea unui act ilocutoriu de negaţie se

[25] Jacques Moeschler, *Les aspects pragmatiques de la négation linguistique : acte de langage, argumentation et inférence pragmatique,* în Travaux du Centre de Recherches Sémiologiques, nr. 59, Neuchâtel, Université de Neuchâtel, 1991, p. 101-135.
[26] ***Ibidem*.**

BDD-V4565 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

manifestă prin capacitatea locutorului de a-l face pe interlocutor să recunoască minim două lucruri: intenţia comunicativă şi intenţia locutorie (scopul actului de vorbire). Convenţionalitatea este dată de ceea ce Searle numeşte *condiţii de satisfacţie* (condiţia de conţinut propoziţional, condiţii preparatorii, condiţia de sinceritate etc.).”[27]

„Spre deosebire de negaţia descriptivă, care reprezintă un refuz de adeziune la conţinutul pozitiv, *negaţia polemică – de tip argumentativ* - înseamnă „nu anularea orientării argumentative a propoziţiei pozitive respinse, ci dimpotrivă consolidarea ei.”[28]Aceasta are „un caracter dialogic, replicativ, polifonic.” [29]

„Operaţia negaţiei este una logică (…) negaţia separă universul discursiv în două segmente: segmentul a ceea ce este şi segmentul a ceea ce nu este (…) Pentru discursul retorico-argumentativ, prezenţa negaţiei este simptomatică, poate chiar mai importantă decât operaţia logică aplicată enunţurilor elementare. Ea este simbolul adversităţii şi punctul de pornire al unei bătălii discursive.”[30]

„Negaţia polemică trece dincolo de opoziţia de dicţionar convenţională, construind practic o nouă opoziţie, de tip discursiv.”[31]

Exemple:

- Luna lui Avgust, 6. Cazanie la Preobrejania Domnului*: „Şi lumina aceasta, ochii cei slabi a ucenicilor nu-i smintiră, ci mai vîrtos, cu o bucurie oarecare dumnezeiască îi veseliia. Şi numai lumina aceasta străluciia în obrazul lui Hristos, ce şi o frumuseţe oarecare şi podoaba nespusă să arăta întru dînsul, atîta cît de s-ar aduna într-un loc toată frumuseţiaşi toată podoaba şi cea pamîntească şi cea cerească niciîntr-un chip n-ar putea ca să veselească ochii şi inimile celor ce ar putea privi spre dînsa, precum au veselit lumina, aceia ochii ucenicilor lui Hristos”*(Ivireanul/1983:13);
- La duminica vameşului, cuvînt de învăţătură:*„Nădejdea iaste o îndrăzneală adevărată către Dumnezeu, dată în inima omului din dumnezeiască strălucire, ca să nu să deznădăjduiască niciodată de dorul lui Dumnezeu, ci să fie încredinţat cum că va lua, prin pocainţă, ertăciune păcatelor şi verice altă cerere, sau trecătoare, sau vecinică.”*(Ivireanul/1983:23);
- *„Şi pe acestea trebuie să le întăresc, pentru ca **nu** cumva să fie sfătuit vreunul şi amăgit de vicleşugul şarpelui.”*(Varlaam/2010:6);
- *„Şi prin aceasta **nu** presupun că vă spun lucruri noi creştinătăţii voastre ortodoxe.”* (Varlaam/2010:7);
- *„Pentru aceea spun, că lepădarea tălmăcirii celei rele a acelora, **nu** o fac după mintea mea sau a altora, ci după tâlmăcirea Sfinţilor şi de Duhul Sfânt luminaţi Părinţi.”* (Varlaam/2010:7);
- *„Răspuns: De vreme ce avem de la Hristos această poruncă, ca să ispitim, adică să cercăm/să cercetăm Scriptura, însă **nu** aşa, oricum, să înţelegem cuvântul Sfintei Scripturi, ci să cercetăm cu dinadinsul şi să socotim.”* (Varlaam/2010:10);

D. Citarea ca tehnică de persuadare

Discursul religios este o formă de *discurs repetat*. Discursul *repetat* reprezintă „tot ceea ce în vorbirea unei comunităţi se repetă într-o formă mai mult sau mai puţin identică sub formă

[27] Constantin Sălăvăstru, *op. cit.*, p. 177.
[28]Daniela Rovenţa-Frumuşani, *op. cit.*, p. 115.
[29]Mariana Tuţescu, *L'argumentation*, Editura Universităţii Bucureşti, 1996, p. 103.
[30] Loara Ştefănescu, *op. cit.*, p. 47.
[31]*Ibidem*, p.48.

BDD-V4565 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

de discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puţin fixă, ca fragment, lung sau scurt a „ceea ce s-a spus deja” [32].

Andreea Răşcanu[33] menționează că un tip de discurs repetatpoate fi un „citat”: „repetarea unor fragmente de texte - literare sau altele -cunoscute ca atare. Predica ca formă de discurs religios cuprinde numeroase citate dinSfînta Scriptură sau din Filocalie.” Astfel, citarea funcționează ca strategie argumentativă la nivel discursiv.

- „<<Vrei să cunoşti, o, omule deşert, că credinţa fără de lucru este moartă” [Iac. 2, 20], „după cum şi trupul e mort fără suflet?” [Iac. 2, 26] >>.” (Varlaam/2010:12);
- *Luna lui Avgust, 6. Cazanie la Preobrejania Domnului*: „Şi după petrecaniia vieţii aceştiia să ne învrednicească pre noi [pre noi] pre toţ Dumnezeul cel milostiv la împărăţia ceriului, ca să auzim fieştecarele din noi glasul acela: „*Slugă bună şicredincioasă, peste puţin ai fost credincios pre mai multe te voiu pune. Intră întrubucuria Domnului.”*(Ivireanul/1983: 11)*;*
- La duminica vameşului, cuvînt de învăţătură:*„Rea iaste aceia cînd nădăjduiaşte cineva la om sa-i facă vreun bine, sau vreo îndemînă la lucrurile ceste trecătoare ale lumii, care nădejde iaste mincinoasă şi deşartă, cum zice iarăşi David: „Nu vănădăjduiţi pre boieri, pre fii oamenilor la carii nu iaste mîntuire”*(Ivireanul/1983:23);
- La duminica vameşului, cuvînt de învăţătură:*„Credinţa iaste fiinţa celor nădăjduite şi lucrurilor celor ce nu să văd dovediri, după cum zice apostolul Pavel: „Şi fără de credinţă nu iaste cu putinţă nimeni să se mîntuiască precum vedem aceasta la toţi sfinţii şi la tot drepţii cei mai înainte de lege şi ei de după lege”*(Ivireanul/1983: 24).
- *„Atunci însă, pentru ce le-a dat Dumnezeu pe acestea cu blestem și a zis: „Blestemat este cine nu va rămâne în toate cele scrise în cartea legii, pentru ca să le facă pe toate acestea” [Deut. 27, 26]?”* (Varlaam/2010:17)
- *După cum spune și Sfântul Apostol Iacov: „Nimeni fiind supărat12 să nu grăiască: sunt de Dumnezeu supărat. Fiindcă Dumnezeu nu supără prin răutăți. Și Acela nu supără pe nimeni, ci fiecare de pofta lui e supărat, pentru că e tras/atras și înșelat de către ea”[Iac. 1, 13].*(Varlaam/2010:20);
- *„Pentru ca spune Sfantul Grigore de Nissa, marele filosof si fratele marelui Vasile, asa: " Am vazut pe multi oameni care s-au silit sa invete toata stiinta cea din afara, iar in cele teologhicesti, adica in stiinta despre Dumnezeu, nu putin au sporit. Dar fiindca le-a lipsit lor adevarata intelepciune, care este frica lui Dumnezeu, departe s-au facut de Dumnezeu si in mocirla tuturor relelor au ajuns ."*(Cleopa/2004:2);
- *„Și, la fel, de ce a mai poruncit: „Să vă îngrijiți de poruncile Mele și să le faceți pe ele, că Eu sunt Domnul care vă sfințesc pe voi” [Lev. 22, 9]? Și, într-alt loc, iarăși: „Luați aminte la toate poruncile Mele și la toate judecățile Mele ca să le faceți. Iar cel ce le va face, viu va fi întru ele” [Lev. 18, 5]. Căci de ce zice și Apostolul Iacov: „Că cel ce va face toată legea și va greși numai într-una, este pentru toate vinovat”? [Iac. 2, 10].”*(Varlaam/2010:18);

În timp ce alte tipuri de discurs fac apel la strategii persuasive și de argumentare ce au ca obiectiv convingerea rațională, cele mai multe dintre discursurile religioase țin cont de adeziunea la ideile ortodoxismului prin credință. Oratorul de discurs religios își convinge credincioșii jonglând cu unele mecanisme puse la dispoziție de retorică, astfel întrebarea retorică, metafora argumentativă, citatul sau negația polemică devenind metode argumentative eficiente în plan discursiv.

[32] Eugeniu Coşeriu, *Lecţii de lingvistică generală*, Traducere din spaniolă de *Eugenia Bojoga*, Cuvînt înainte de *Mircea Borcilă*, Editura Arc, Chişinău, 2000, p.106-108.
[33]Andreea Răşcanu, *Citarea ca tehnică persuasivă în predica părintelui Cleopa*, în „Text și discurs religios”, nr. 3/2011, p. 363-372.

BDD-V4565 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

BIBLIOGRAPHY

- Cmeciu, Camelia Mihaela, , *Strategii persuasive în discursul politic,* Universitas XXI, Iaşi, 2005.
- Coşeriu, Eugeniu, *Lecţii de lingvistică generală*, Traducere din spaniolă de *Eugenia Bojoga*, Cuvînt înainte de *Mircea Borcilă*, Editura Arc, Chişinău, 2000.
- Dumarsais, *Des Tropes ou Des différents sens dans lesquels on peut prendre un même mot dans une même langue,* Paris, 1824.
- Grecu, Constantin, *Logica interogativă şi aplicaţiile ei,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982.
- Guia, Sorin, *Întrebarea ca strategie argumentativă,* în Luminiţa Hoarţă Cărăuşu (coord.), *Comunicare: ipoteze şi ipostaze*, Editura Universităţii Al. I. Cuza, Iaşi, 2008.
- Hoarţă Cărăuşu, Luminiţa, *Teorii şi practici ale comunicării,* Editura Cermi, Iaşi, 2008.
- Moeschler, Jacques, *Les aspects pragmatiques de la négation linguistique : acte de langage, argumentation et inférence pragmatique*, în Travaux du Centre de Recherches Sémiologiques, nr. 59, Neuchâtel, Université de Neuchâtel, 1991.
- Olariu, Florin-Teodor, *Dimensiunea ludică a limbajului*, Rezumatul tezei de doctorat, 2006.
- Perelman, Chaïm, Olbrechts-Tyteca, Lucie, *Tratat de argumentare. Noua retorică*, Editura Universităţii Alexandru Ioan Cuza, Iaşi, 2012.
- Rovenţa-Frumuşani, Daniela, *Argumentarea. Modele şi strategii*, Editura Bic All, 2000.
- Sălăvăstru, Constantin, *Discursul puterii*, Editura Institutul European, Iaşi, 1999.
- Sălăvăstru, Constantin, *Raţionalitate şi discurs,* Editura Didactică şi pedagogică, Bucureşti 1996.
- Şerbănescu, Andra, *Întrebarea. Teorie şi practică*, Editura Polirom, Iaşi, 2002.
- Ştefănescu, Loara, *Retorica argumentării în discursul politic contemporan*, Editura Universităţii din Bucureşti, 2008.
- Tuţescu, Mariana, *L'argumentation*, Editura Universităţii Bucureşti, 1996.

Articole

- Răşcanu, Andreea, *Citarea ca tehnică persuasivă în predica părintelui Cleopa*, în „Text şi discurs religios", nr. 3/2011.
- Răşcanu, Andreea, *Strategii argumentative şi persuasive în discursul lui Antim Ivireanul*,în Alexandru Gafton, Sorin Guia, Ioan Milică (ed.), *Text şi discurs religios*, vol. 2, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2010.

Izvoare

- Cleopa, Ilie, *Ne vorbeşte părintele Cleopa*, volumele I, ediţie îngrijită de Arhimandrit Ioanichie Bălan, Mănăstria Sihăstria, 2004.
- Ivireanul, Antim, *Didahii*, postfaţă şi bibliografie de Florin Faifer, Editura Minerva, Bucureşti, 1983.
- Hoarţă Cărăuşu, Luminiţa (coord.), *Corpus de limbă română vorbită actuală nedialectală*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2013.
- Varlaam, *Răspunsul împotriva Catehismului calvin*, adaptare realizată de Pr. Dr. Dorin

BDD-V4565 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)

Octavian Picioruș, Teologie pentru azi, București, 2010.

BDD-V4565 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:04 UTC)